

demOS

Jaargang 27
April 2011

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

THEMANUMMER DEMIFER

NIDI

inhoud

- 1 Groei en krimp van Europese regio's
- 2 Europese regio's groeien vooral door migratie
- 4 Demografische uitdagingen verschillen tussen Europese regio's: een typologie
- 6 Het effect van migratie op regionale bevolkingsontwikkeling
- 8 De invloed van beleid op bevolkingsdynamiek
- 10 Groei beroepsbevolking loopt terug
- 12 Piemonte: vergrijzing in een dynamische context
- 14 Londen: een magneet voor bevolkingsgroei
- 16 Is bevolkingsbeleid effectief?

DemoData op pag. 5, 6, 7, 12 en 16

Foto: Stockxchng/cinacchi

Groei en krimp van Europese regio's

De Europese Commissie heeft verschillende programma's ingesteld die tot doel hebben om duurzame welvaartsgroei in Europa te bevorderen. Het ESPON 2013 Programma is gericht op het ontwikkelen van beleid op het terrein van territoriale cohesie. Eén van de prioriteiten van dit programma is het onderzoeken van de relatie tussen demografische trends in Europa en economische, sociale en ecologische ontwikkelingen. In het kader van dit programma is het project DEMIFER (Demographic and Migratory Flows affecting European Regions and Cities) uitgevoerd. Deze aflevering van Demos presenteert de belangrijkste resultaten van het DEMIFER-project.

De belangrijkste demografische ontwikkelingen in Europa zijn vergrijzing, lage bevolkingsgroei, teruglopende groei van de beroepsbevolking en een groeiend aantal migranten. Hoewel deze trends zichtbaar zijn in de meeste landen van de Europese Unie, zijn er ook flinke regionale verschillen. Terwijl de bevolking in de meeste Europese landen op nationaal niveau nog groeit, maakt ruim een kwart van de regio's in Europa nu al bevolkingskrimp mee. Door de vergrijzing zal de komende decennia in veel landen de omvang van de beroepsbevolking teruglopen. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat veel Europese landen al geruime tijd lage geboortecijfers kennen, waardoor er minder jongeren tot de arbeidsmarkt toetreden. Door immigratie neemt de beroepsbevolking nog wel toe, maar in ongeveer een derde van de regio's zal de komende decennia de immigratie van buiten Europa niet voldoende zijn om een daling van de beroepsbevolking tegen te gaan. Als de immigratie door een teruglopende economie of een stringent toelatingsbeleid zou teruglopen, zal de beroepsbevolking zelfs in twee derde van de regio's gaan dalen. Dit betekent dat de rol van de beroepsbevolking als motor van economische groei sterk zal afnemen. In een aantal regio's kan de beroepsbevolking nog toenemen door binnenlandse verhuizingen, maar dit zal tot grotere verschillen tussen rijke en arme regio's gaan leiden. Terwijl enkele grootstedelijke regio's hun groei zullen weten vast te houden doordat goed opgeleide jongeren er naartoe zullen verhuizen, dreigen andere, minder kansrijke landelijke regio's door het vertrek van de goed opgeleide jongeren juist in een neerwaartse spiraal terecht te komen. Het bevorderen van mobiliteit lost dus niet alle problemen op.

Het project *Demographic and Migratory Flows affecting European Regions and Cities* (DEMIFER) is geïnitieerd door het Europees Observatienetwerk voor Ruimtelijke Ordening (ESPON) en gefinancierd binnen het ESPON-2013 Programma. Dit programma stimuleert de totstandkoming van beleid op het terrein van territoriale cohesie en harmonieuze ontwikkeling binnen Europa en heeft als doelstelling een verbetering van de Europese concurrentiekracht. DEMIFER wordt gecoördineerd door het NIDI en uitgevoerd in samenwerking met de Universiteit van Wenen, de Internationale Organisatie voor Migratie/Central European Forum for Migration and Population Research, Warschau (IOM/CEFMR), de Universiteit van Leeds, het Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag (PBL), Nordregio, Zweden, en de National Research Council/Institute for Research on Population and Social Policies, Rome (CNR/IRPPS). Het eindrapport van DEMIFER en alle deelrapporten zijn op internet te vinden: http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_AppliedResearch/demifer.html.

Dit nummer werd samengesteld door Joop de Beer en Nicole van der Gaag (NIDI). E-mail: beer@nidi.nl of gaag@nidi.nl

Deze aflevering van Demos toont een aantal facetten van demografische ontwikkelingen in de komende decennia in Europese regio's. Omdat er duidelijke regionale verschillen zijn, is een nieuwe typologie van Europese regio's ontwikkeld. Verschillende typen regio's worden met uiteenlopende uitdagingen voor het beleid geconfronteerd.

De demografische toekomst van Europese regio's hangt af van economische vooruitzichten. Omdat die onzeker zijn, zijn verschillende scenario's ontwikkeld die laten zien wat er kan gebeuren als technologische ontwikkelingen tot een duurzame economische groei in Europa leiden en wat er kan gebeuren als de grenzen van de groei in zicht zijn. Verder houden de scenario's rekening met verschillende beleidsontwikkelingen: een toekomst waarbij een sterk accent ligt op de markt versus een scenario waarin beleidsmakers proberen de verschillen tussen Europese regio's te verkleinen.

De typologie en de scenario's zijn ontwikkeld in het kader van het DEMIFER-project: *Demographic and Migratory Flows affecting European Regions and Cities*, dat is uitgevoerd door zeven onderzoeksinstituten in zes Europese landen (zie kader). De artikelen in deze aflevering van Demos zijn gebaseerd op het eindrapport en de deelrapporten die voor dit project zijn geschreven.

Europese regio's groeien vooral door migratie

In ruim een kwart van de Europese regio's loopt de bevolkingsomvang terug. Door de lage geboortecijfers is de natuurlijke aanwas in veel Europese regio's laag. Hierdoor is migratie de belangrijkste oorzaak van bevolkingsgroei geworden. In ongeveer driekwart van de regio's vestigen zich meer mensen dan er vertrekken. Voor het grootste deel betreft dit migratie vanuit andere landen. In minder dan de helft van de regio's is het saldo van de binnenlandse migratie positief.

Foto: Stockxchng/nota

De bevolking van Europa groeit in een traag tempo. Het gemiddelde groeipercentage van de landen van de Europese Unie ligt sinds 2000 onder de 0,5 procent per jaar. De bevolkingsgroei varieert flink tussen Europese regio's. In een kwart van de bijna 300 Europese zogenaamde NUTS2-regio's (dit zijn regio's die zijn te vergelijken met provincies in Nederland) daalde de bevolkingsomvang tussen 2000 en 2007 en in 60 procent van de regio's lag de jaarlijkse bevolkingsgroei onder de één procent. Slechts één op de zeven regio's kende een groei van meer dan één procent

per jaar. De daling van de bevolkingsomvang was het sterkst in een aantal regio's in Bulgarije en Duitsland. De groei was het hoogst in enkele Zuid-Spaanse regio's, vooral door immigratie. De kaarten op pag. 3 laten zien dat alle regio's in het oosten van Europa een bevolkingsdaling of anderszins een zeer lage bevolkingsgroei kennen. Ook het noorden van Europa kent een aantal regio's met bevolkingsdaling. Verder laat de kaart zien dat er binnen de meeste landen variatie bestaat tussen regio's in de hoogte van de bevolkingsgroei. Als op een lager regionaal niveau wordt gekeken, namelijk naar NUTS3-regio's, vergelijkbaar met COROP-gebieden in Nederland, dan blijkt dat in meer dan de helft van de rurale regio's de bevolking terugloopt, terwijl de bevolking groeit in twee derde van de urbane regio's.

De trage bevolkingsgroei gaat samen met een forse vergrijzing van de bevolking. Dat komt doordat de belangrijkste oorzaak van de lage bevolkingsgroei, namelijk lage geboortecijfers, ook de belangrijkste oorzaak is van de vergrijzing. In Europa bedraagt het gemiddeld kindertal per vrouw 1,5. Het hoogste kindertal zien we in Frankrijk en Ierland (twee kinderen per vrouw), het laagste in Slowakije, Roemenië en Polen, waar vrouwen gemiddeld nog maar 1,3 kinderen krijgen. In meer dan de helft van de regio's is het vruchtbaarheidscijfer 1,5 of lager, en in slechts één op de zeven regio's ligt de vruchtbaarheid op twee of hoger. De vergrijzing wordt versterkt doordat de lage

geboortecijfers gepaard gaan met een stijging van de levensverwachting. De levensverwachting ligt in Europa op gemiddeld 82 jaar voor vrouwen en 76 jaar voor mannen. De levensverwachting is hoog in Italië en Spanje, maar een stuk lager in Oost-Europa. Het aandeel van 65-plussers in de bevolking is het hoogst in een aantal regio's in Italië, Griekenland en Duitsland. In IJsland en Ierland is het aandeel ouderen juist laag, doordat de vruchtbaarheidscijfers daar relatief hoog zijn.

Binnen- en buitenlandse migratie

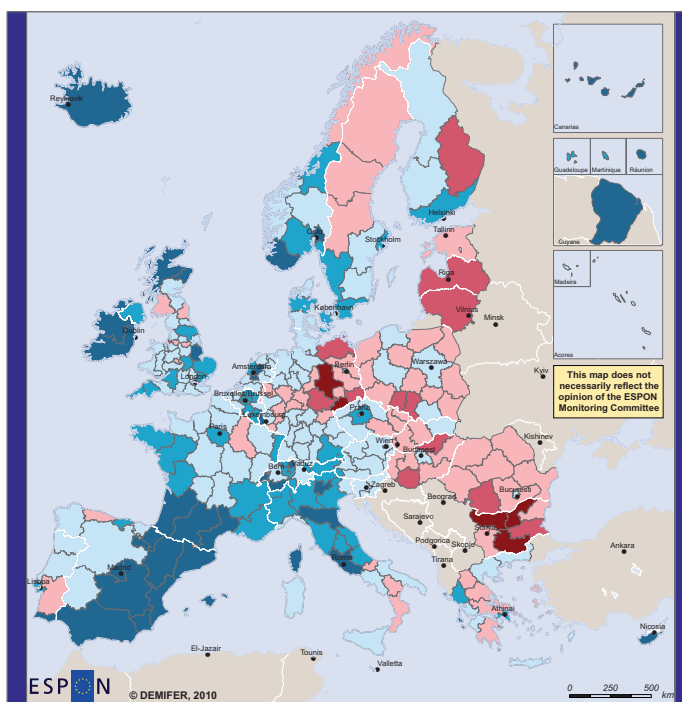
Behalve door geboorte en sterfte wordt de bevolkingsgroei bepaald door migratie. De invloed van migratie is de laatste decennia toegenomen. Van de totale bevolkingsgroei in de Europese Unie sinds 2000 kan 80 procent worden toegeschreven aan migratie en maar 20 procent aan 'natuurlijke' groei (het verschil tussen geboorte en sterfte). Meer dan de helft van de immigranten in Europese landen komt van buiten de Europese Unie, terwijl minder dan de helft van de emigranten naar een land buiten Europa verhuist. Dat varieert echter sterk tussen landen. In Luxemburg komt bijvoorbeeld maar vijf procent van de immigranten van buiten de EU, terwijl dat percentage in Italië op 70 ligt. In de landen met bevolkingsgroei is bijna overal het migratiesaldo hoger dan de natuurlijke groei. In bijna alle landen met een bevolkingsdaling (vooral in Oost-Europa) is negatieve natuurlijke groei (dat wil zeggen weinig geboorten en hoge sterfte) de belangrijkste oorzaak van het teruglopen van de bevolkingsomvang.

Op regionaal niveau bestaat migratie uit twee delen: migratie tussen regio's binnen hetzelfde land en migratie van en naar andere landen. In ongeveer driekwart van de regio's is de totale migratie positief, dat wil zeggen dat er meer mensen binnenkomen dan er vertrekken. In 40 procent van de regio's was zowel de migratie uit andere regio's als uit andere landen positief. In 30 procent van de regio's was de binnenlandse migratie negatief (er vertrokken meer mensen naar andere regio's dan er zich vanuit andere regio's vestigden), maar was de buitenlandse migratie positief (meer immigranten dan emigranten). Het omgekeerde komt nauwelijks voor: positieve binnenlandse migratie en negatieve buitenlandse migratie. In ongeveer tien procent van de regio's is zowel de binnen- als de buitenlandse migratie negatief. Hier is dus echt sprake van leegloop. Dit zijn vooral regio's in Bulgarije, Roemenië en Polen.

De combinatie van negatieve binnenlandse en positieve buitenlandse migratie is vaak zichtbaar bij urbane regio's. Veel immigranten worden aange trokken door de aanwezigheid van banen, terwijl veel binnenlandse verhuizers een aantrekkelijker woonomgeving zoeken. Urbane regio's trekken vooral veel jongeren aan, terwijl veel mensen van boven de 40 vertrekken. Overigens zijn er ook regio's die zowel jongeren als ouderen aantrekken, bijvoorbeeld diverse regio's in Spanje.

De tekst is gebaseerd op hoofdstuk 2 van het DEMIFER-eind-rapport, 'The demographic territory of Europe', en het deel-rapport 'Report on effects of demographic and migratory flows on European regions', geschreven door Rob van der Erf, Joop de Beer en Nicole van der Gaag, NIDI.

Kaart 1. Gemiddelde jaarlijkse bevolkingsgroei in NUTS2 regio's, 2000-2007 (%)

Regionaal niveau: NUTS 2

UKM5 & UKM6 samengevoegd

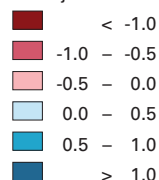
Bron: ESPON 2013 Database 2010

Oorspronkelijke data: Eurostat, Statistische bureaus 2009-2010

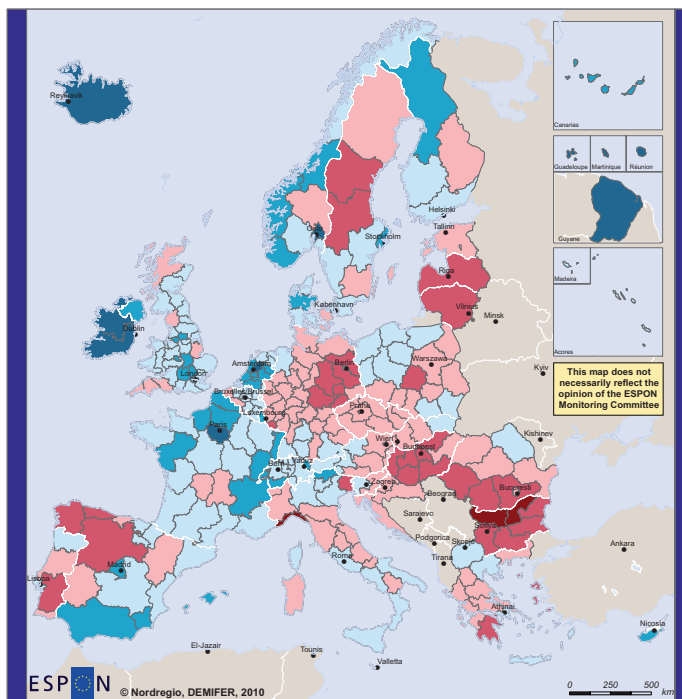
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Jaarlijkse verandering in %

Kaart 2. Natuurlijke groei in NUTS2 regio's, 2000-2007 (%)

Regionaal niveau: NUTS 2

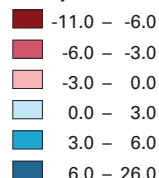
Bron: ESPON 2013 Database 2010

Oorspronkelijke data: Eurostat, Statistische bureaus, Universiteit van Leeds 2009

© EuroGeographics Association for administrative boundaries

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

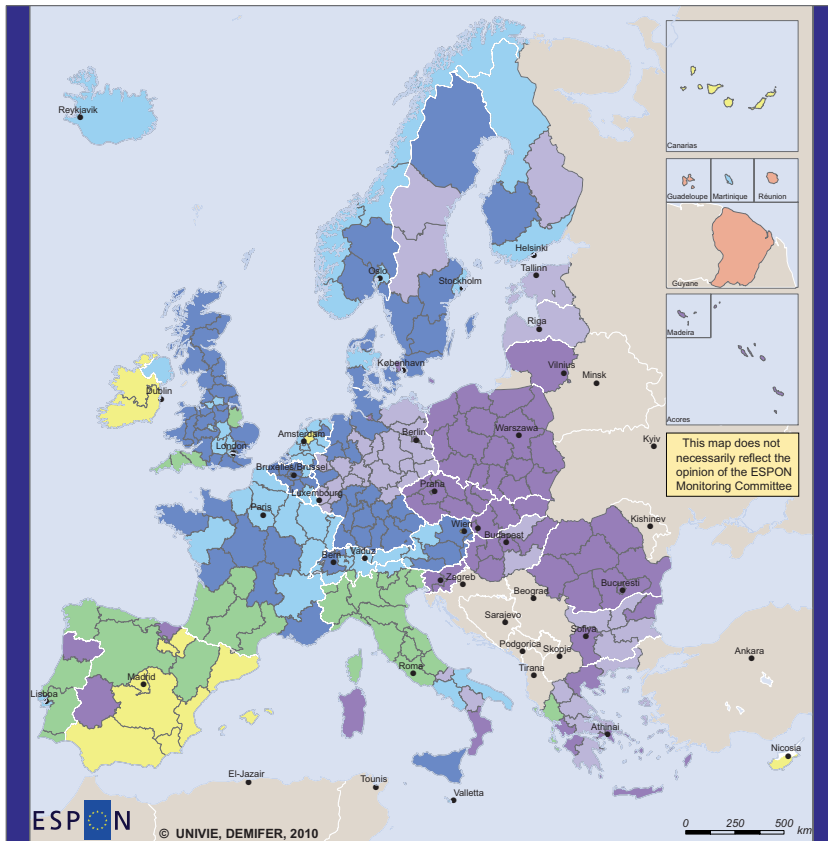
Jaarlijkse verandering per 1.000 inwoners

Demografische uitdagingen verschillen tussen Europese regio's: een typologie

De demografische ontwikkeling in Europa wordt gekenmerkt door vergrijzing en teruglopende bevolkingsgroei. Er bestaan echter flinke verschillen tussen Europese regio's. In bijna alle regio's is een groeiende beroepsbevolking niet vanzelfsprekend meer. De demografische en economische uitdagingen voor beleidsmakers verschillen tussen de regio's.

Demografische Typologie van Europa, 2005

den. Elk type wordt geconfronteerd met andere demografische en economische uitdagingen. Dit betekent dat het beleid afgestemd dient te zijn op de regionale verschillen. In dit artikel besteden we aandacht aan regio's met goede groeiperspectieven, regio's die worden geconfronteerd met bevolkingskrimp en regio's waar verschillen tussen bevolkingsgroepen een uitdaging voor het beleid vormen. De kaart laat zien hoe de verschillende types geografisch over Europa zijn gespreid.

Regio's met gunstige trends

De meeste zogenoemde *Euro Standard* regio's, die voornamelijk in Noord-West-Europa liggen, hebben een lage natuurlijke bevolkingsgroei. Ze groeien vooral door een positief migratiesaldo. De vruchtbaarheid ligt iets boven het Europees gemiddelde en de levensverwachting ligt rond het gemiddelde. De leeftijdsgroep 35-55 jaar is relatief groot. In de toekomst zal die generatie voor een forse vergrijzing zorgen. De *Family Potentials* regio's (eveneens vooral in Noord-West-Europa) hebben een relatief jonge bevolking door hogere geboortecijfers dan gemiddeld. Ondanks de hoge levensverwachting is het aandeel ouderen niet heel hoog.

In beide regiotypes ligt het inkomen per hoofd van de bevolking boven het Europees gemiddelde. Het opleidingsniveau is er hoog evenals de arbeidsparticipatie. De werkloosheid is laag. Zowel sociaal-economisch als demografisch doen deze regio's het goed. Doel van het beleid in deze regio's is om de gunstige ontwikkelingen vast te houden.

Een voorbeeld van een *Euro Standard* regio is Oberbayern in Duitsland met München als grootste stad. München heeft veel goede banen en trekt daardoor vooral jongvolwassenen. Het geboortecijfer is er laag, maar tekorten op de arbeidsmarkt worden opgelost door migratie.

Enkele van de *Family Potentials* regio's laten forse verschillen zien binnen de regio. Een voorbeeld is West Yorkshire in Engeland. In deze regio vertonen Leeds en Bradford grote verschillen. Terwijl Leeds erin is geslaagd om forse investeringen aan te trekken, ontwikkelt de economie in Bradford zich minder goed, waardoor er een flink vertrekoverschot is naar andere regio's. Tegelijkertijd is er echter een flinke instroom van immigranten, waardoor Bradford een van de grootste concentraties van etnische minderheden van Engeland kent.

Regio's met bevolkingskrimp

In de *Challenge of Labour Force* regio's, die vooral in Oost-Europa liggen, is het aandeel jonge-

Type	Naam	Aantal	Bevolking			Leeftijd 20-39 (%)			Leeftijd 65+ (%)			Natuurlijke groei (per 1000)			Netto Migratie (per 1000)		
			gem	min	max	gem	min	max	gem	min	max	gem	min	max	gem	min	max
			2005														
1	Euro Standard	79	127 915 217	25.41%	25.68	22.57	28.72	17.46	15.33	20.30	0.01	-2.67	2.47	3.43	2.11	9.36	
2	Challenge of Labour Force	61	116 767 795	23.20%	30.43	28.33	33.84	14.51	10.60	18.96	-0.78	-4.76	2.89	0.08	-7.35	9.19	
3	Family Potentials	55	104 556 600	20.77%	28.15	24.80	36.32	14.57	11.13	16.96	3.72	1.06	9.00	2.12	-3.51	9.59	
4	Challenge of Ageing	33	63 838 208	12.68%	26.87	21.52	31.19	20.83	18.51	26.51	-1.74	-6.19	1.43	9.42	4.14	16.99	
5	Challenge of Decline	38	50 166 688	9.97%	26.32	21.47	30.04	19.49	15.89	22.55	-3.39	-10.35	-0.59	-1.20	-11.25	3.70	
6	Young Potentials	15	38 542 821	7.66%	32.26	29.36	35.86	14.45	8.70	19.03	3.61	-0.15	9.78	17.10	9.96	26.30	
7	Overseas	5	1 555 069	0.31%	30.40	27.02	32.55	9.04	3.71	11.81	13.56	8.40	25.28	-1.78	-8.18	9.07	
EU27+4	gem ESPON landen	286	503 342 399	100%	27.82	21.47	36.32	16.63	3.71	26.51	0.33	-10.35	25.28	3.16	-11.25	26.30	

Regionaal niveau: NUTS 2, m.u.v. UKI NUTS1
Bron: ESPON 2013 Database 2010

Oorspronkelijke data: Eurostat, Statistische Bureaus 2008/09
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Demografische ontwikkelingen zoals vergrijzing en de teruglopende groei van de beroepsbevolking vormen uitdagingen voor het beleid op zowel nationaal als regionaal niveau. Omdat de aard en de ernst van de uitdagingen uiteenloopt tussen verschillende types regio's, is een typologie van Europese regio's gemaakt (zie kader pag. 5). Op grond van het aandeel jongvolwassenen, het aandeel van de oudere bevolking, de natuurlijke bevolkingsgroei (geboorte minus sterfte) en het migratiesaldo worden zeven types onderschei-

ren groot. De beleidsuitdaging is om hen op een goede manier te laten toetreden tot de beroepsbevolking. Ondanks een grote potentiële beroepsbevolking kennen deze regio's bevolkingskrimp, enerzijds door negatieve natuurlijke groei, anderzijds door een vertrekoverschot. Het lage vruchtbaarheidscijfer versterkt de effecten van het vertrekoverschot. Het aantal hoogopgeleiden is er laag. Veel van deze regio's lopen in meer opzichten achter bij de rest van Europa. Belangrijke beleidsdoelstelling voor deze regio's is om de bevolking vast te houden, het vruchtbaarheidsniveau te bevorderen en migranten aan te trekken, onder meer door de werkgelegenheid te stimuleren.

Voorbeelden van *Challenge of Labour Force* regio's zijn Oost-Roemenië en Jihovýchod in Tsjechië. Deze regio's kenmerken zich door veel armoede, een hoge jeugdwerkloosheid en een hoog aandeel laagopgeleiden onder de werklozen. Een belangrijke beleidsdoelstelling hier betreft verbetering van het onderwijs.

De *Challenge of Decline* regio's hebben een krimpende bevolking, zowel door lage vruchtbaarheid als door een vertrekoverschot. Deze regio's liggen vooral in Oost-Europa en in het oosten van Duitsland. Het aandeel 55-plussers is beduidend hoger dan in de rest van Europa en het aandeel jongvolwassenen ligt onder het gemiddelde. Dit beperkt het groeipotentieel van het arbeidsaanbod. Behalve in Oost-Europa komen deze twee regio-types ook voor in perifere gebieden in Scandinavië, Zuid-Europa en in Duitsland. In de meeste van deze regio's ligt het inkomen per hoofd van de bevolking onder het Europees gemiddelde. De arbeidsparticipatie is er ook relatief laag.

Voorbeelden van *Challenge of Decline* regio's zijn Mecklenburg-Vorpommern in het Noord-oosten van Duitsland, Thessalia in Griekenland en Molise in Italië. Het beleid moet in deze regio's vooral een negatieve demografische spiraal zien te voorkomen door vertrek van goed opgeleide jongvolwassenen die geen werk in hun eigen regio kunnen vinden. De slechte arbeidsmarktperspectieven dragen ook bij aan het lage vruchtbaarheidsniveau.

Regio's met grote interne verschillen

De *Challenge of Ageing* regio's, vooral in Zuid-Europa, kennen bevolkingsgroei door veel immigratie. De vergrijzing is er sterker dan in de rest van Europa. De levensverwachting is hoog en de vruchtbaarheid is laag. Er komen veel immigranten van buiten de Europese Unie die de effecten van vergrijzing en lage vruchtbaarheid enigszins beperken. Het gemiddelde opleidingsniveau is laag, maar er is geen hoge werkloosheid. Wel zijn de verschillen in arbeidsparticipatie tussen mannen en vrouwen groot.

Een voorbeeld van een *Challenge of Ageing* regio is Piemonte in Noord-Italië. Piemonte vergrijst al geruime tijd door de lage vruchtbaarheid. De regio kent afwisselende periodes met economische groei en stagnatie. De economische cycli zijn nauw verbonden met migratieontwikkelingen. Telkens als er arbeidstekorten waren, was migratie een oplossing om aan de vraag naar arbeidskrachten te voldoen. Veel immigranten vestigden zich in Turijn, de hoofdstad van Piemonte. In recente jaren is hierdoor een omvangrijke tweede

Europese regio's zijn onderscheiden op grond van vier demografische kenmerken. Twee daarvan hebben betrekking op de leeftijdsamenstelling en twee op de bevolkingsgroei. Het aandeel van de 20- tot 40-jarigen in de bevolking is een indicator voor groeipotentieel, zowel voor de toekomstige bevolkingsgroei, want dit betreft de leeftijden waarop mensen kinderen krijgen, maar ook voor de beroepsbevolking. Daartegenover is het aandeel van de 65-plussers in de bevolking een indicator voor de vergrijzing en op termijn voor een teruglopende bevolkingsgroei. Wat de huidige bevolkingsgroei betreft zijn als indicatoren gebruikt: de procentuele natuurlijke bevolkingsgroei (het saldo van het aantal geboorten en overledenen, uitgedrukt als percentage van de bevolkingsomvang) en het procentuele migratiesaldo (de optelsom van binnen- en buitenlandse migratie, wederom als percentage van de bevolkingsomvang).

Op grond van deze vier indicatoren kunnen zeven types regio's worden onderscheiden:

1. *Euro Standard*. Dit type ligt dicht bij het Europees gemiddelde. Alleen is de leeftijdsopbouw iets ouder dan het gemiddelde. De natuurlijke bevolkingsgroei is laag, maar er is een positief migratiesaldo. Deze regio's bevinden zich vooral in Noord- en West-Europa.
2. *Challenge of Labour Force*. Dit type heeft een vrij groot aandeel 20- tot 40-jarigen, maar een lichte bevolkingsdaling door een negatieve natuurlijke groei. Deze regio's liggen vooral in Oost-Europa en in enkele perifere gebieden in Zuid-Europa.
3. *Family Potentials*. De leeftijdsopbouw is iets jonger dan gemiddeld en de natuurlijke bevolkingsgroei is hoog. Bovendien is het migratiesaldo positief. Verschillende regio's in Noord- en West-Europa horen tot dit type.
4. *Challenge of Ageing*. De bevolking in deze regio's is ouder dan gemiddeld en de natuurlijke bevolkingsgroei is negatief. Niettemin is de totale bevolkingsgroei nog positief door immigratie. Dit is vooral een Zuid-Europees type.
5. *Challenge of Decline*. In deze regio's zijn zowel de natuurlijke groei als het migratiesaldo negatief. Ze worden dus geconfronteerd met leegloop. Dit type kan worden gevonden in Oost-Europa en in het oosten van Duitsland.
6. *Young Potentials*. Deze regio's hebben een jonge leeftijdsopbouw en zowel de natuurlijke groei als het migratiesaldo zijn positief. Ze bevinden zich vooral in Spanje.
7. *Overseas*. Dit betreft de overzeese Franse eilanden en de Spaanse enclaves in Noord-Afrika. Deze regio's kennen een hoog aandeel jongeren en een zeer laag aandeel ouderen in de bevolking. De natuurlijke bevolkingsgroei is beduidend hoger dan het negatieve migratiesaldo.

generatie ontstaan, waardoor het aantal jongeren toeneemt. Dit kan in de toekomst leiden tot een hogere bevolkingsgroei en tot minder vergrijzing (zie ook het artikel 'Piemonte: vergrijzing in een dynamische context' in deze aflevering van Demos).

De *Young Potentials* regio's, vooral in Spanje, hebben een jonge leeftijdsopbouw en een relatief hoge bevolkingsgroei door zowel een positieve natuurlijke groei als door instroom van migranten van buiten de Europese Unie. Er zijn grote verschillen in opleidingsniveau: er is een fors aandeel hoogopgeleiden, maar ook een grote groep met een lage opleiding. Ook deze regio's kennen grote geslachtsverschillen op de arbeidsmarkt.

Catalonië is een voorbeeld van een *Young Potentials* regio. Het relatief grote aandeel jongeren komt voor een deel door relatief hoge vruchtbaarheid van de autochtone bevolking. De belangrijkste oorzaak is echter toch instroom van migranten. De jonge leeftijdsopbouw is niet blijvend als er niet steeds nieuwe instroom van migranten is, aangezien migranten zelf ook zullen vergrijzen. Verder is, als de immigratie wel hoog blijft, een belangrijke beleidsdoelstelling om de integratie te bevorderen teneinde te voorkomen dat er een negatieve reactie van de lokale bevolking komt.

Behalve in Zuid-Europa kunnen deze twee regio-types ook worden gevonden in Ierland, in Engelse kustregio's en in enkele regio's met grote steden, zoals Wenen. Het inkomen per hoofd van de bevolking ligt boven het gemiddelde evenals

demodata

REGIO MOLISE (ITALIË)

De regio Molise in het zuiden van Italië is een typisch voorbeeld van een 'Challenge of Decline' regio. De bevolking, ruim 300.000, woont verspreid in een bergachtig gebied met een infrastructuur die niet van deze tijd is. Vanaf het begin van de 19^e eeuw tot rond de jaren zeventig van de vorige eeuw was er sprake van een sterke uittocht naar Noord- en Zuid-Amerika, naar het midden en noorden van Europa en naar het noorden van Italië. Na 1970 trad er een periode van demografische stagnatie in met dalende vruchtbaarheid en stijgende levensverwachting. Hierdoor nam de vergrijzing sterk toe. In diverse bergdorpjes van Molise is het aandeel 65-plussers al meer dan een derde. Recentelijk is er evenwel voor het eerst sinds lange tijd een positief saldo uit internationale migratie. Vooral buitenlandse vrouwen komen af op de groeiende vraag naar verplegend en verzorgend personeel. Dit positieve saldo zal echter niet verhinderen dat de bevolking blijft krimpen en verder vergrijst. Vooral de beroepsbevolking tot 45 jaar zal daarbij sterk in omvang afnemen. (DEMIFER case study Molise, geschreven door Massimiliano Crisci (CNR/IRPPS)).

ROEMENEN

Dankzij het vrije verkeer van personen kunnen Europese staatsburgers zowel reizen als werken in andere EU-lidstaten. Sinds de aansluiting van Roemenië bij de EU in 2007 is gemiddeld ongeveer 20 procent van het aantal mensen dat van dit recht gebruik maakt Roemeniër. Meer dan de helft van hen koos Spanje als land van bestemming; voor ongeveer een kwart was dit Italië. In de meeste gevallen betreft dit tijdelijke migratie. (DEMIFER case study *The Romanian Macrorregion 2 – A Challenge for the European Regional Development*, geschreven door Carmen Beatrice Păuna (Institute for Economic Forecasting, Romanian Academy)).

de arbeidsparticipatie. Relatief veel werkgelegenheid betreft laaggeschoold werk, bijvoorbeeld in de landbouw, het toerisme en de bouw. Vaak gaat het om seizoensarbeid. Voor deze regio's is het een uitdaging om zich te ontwikkelen in de richting van een kenniseconomie door niet alleen meer maar ook betere banen te creëren.

Tot slot

Voor veel regio's zijn bevolkingskrimp en vergrijzing de twee dominante, overigens met elkaar samenhangende, demografische ontwikkelingen. Niettemin zijn er uiteenlopende oorzaken en gevolgen van demografische trends in verschillende Europese regio's. Een aantal regio's, vooral in Oost-Europa, heeft te maken met bevolkingskrimp en vergrijzing door een lage vruchtbaarheid en een vertrek overschot (*Challenge of Decline*). In sommige regio's is de vergrijzing sterk door een hoge levensverwachting (*Challenge of Ageing*). In de regio's waar er minder vergrijzing is, komt dit voor een deel door hoge vruchtbaar-

heid (*Family Potentials*) en voor een deel door veel binnenlandse of buitenlandse migranten (*Young Potentials*).

De groei van de beroepsbevolking zal overall gaan teruglopen. In een aantal regio's neemt het aandeel van de beroepsbevolking in de totale bevolking nog wel toe, maar die groei zit vooral bij het oudere deel van de beroepsbevolking. Het aantal 20- tot 40-jarigen loopt terug, dus op termijn valt een daling van de beroepsbevolking te verwachten. Alleen in de *Challenge of Decline* regio's krimpt de potentiële beroepsbevolking nu al. In de *Challenge of Labour Force* regio's is het aandeel jongeren nu relatief groot, maar dit zal de komende jaren sterk dalen als gevolg van de sterke daling van de geboortecijfers na 1990, zodat ook daar een terugloop van de beroepsbevolking valt te voorzien.

De tekst is gebaseerd op hoofdstuk 3 van het DEMIFER-rapport/deliverable D3 'Typology of regions' geschreven door Ramon Bauer en Heinz Fassmann (Universiteit van Wenen).

Het effect van migratie op regionale bevolkingsontwikkeling

Migratie heeft een belangrijke invloed op regionale bevolkingsontwikkelingen in Europa. In welvarende regio's zorgt migratie voor bevolkingsgroei en een demping van de vergrijzing. In minder welvarende regio's is het effect omgekeerd. Deze regio's worden geconfronteerd met een emigratieoverschot en een versterkte vergrijzing. Zonder expliciet beleid zal migratie dan ook eerder bijdragen aan het vergroten van regionale verschillen dan aan het verkleinen ervan.

Foto: Stockxchng/johnnyberg

ontwikkelingen van rond 2005 onveranderd zouden doorgaan tot 2050. In het eerste *Geen Migratie* scenario wordt verondersteld dat de vruchtbaarheids- en sterftecijfers constant blijven op het niveau van 2005 en dat alle migratiestromen per direct worden stopgezet. In het tweede *Geen Migratie* scenario wordt verondersteld dat er geen migratie van en naar landen buiten Europa is, terwijl de binnenlandse en intra-Europese migratiecijfers constant worden verondersteld. Het zal duidelijk zijn dat de uitkomsten van de scenario's alleen in relatie tot elkaar kunnen worden geïnterpreteerd.

Het effect op bevolkingsgroei...

Het effect van migratie op de omvang van de bevolking is aanzienlijk. Als de huidige migratiestromen zich voortzetten zal de bevolking in driekwart van de Europese regio's naar verwachting in 2050 meer mensen tellen dan wanneer er geen migratie meer zou zijn. In een kwart van de regio's zal de omvang van de bevolking zelfs 30 procent hoger uitvallen (zie de kaart op pag. 7). In één op de drie regio's heeft intra-Europese migratie een groter effect op bevolkingsverandering dan migratie van buiten Europa. Dit is in het bijzonder het geval in regio's in Bulgarije, Polen, Roemenië en Slowakije, waar de bevolking aanmerkelijk afneemt als gevolg van migratie naar andere Europese landen. Vrijwel alle regio's zien hun bevolking toenemen als gevolg van migratie

Migratie heeft onmiskenbaar een belangrijke invloed op regionale bevolkingsontwikkelingen in Europa. Om de mogelijke invloed van migratie over de periode 2005-2050 in kaart te kunnen brengen worden de resultaten van een *Status Quo* scenario vergeleken met die van twee *Geen Migratie* scenario's. Het *Status Quo* scenario geeft aan wat er zou gebeuren als de demografische

van buiten Europa. In veel West-Europese regio's compenseert dit in meer of mindere mate een terugloop van de bevolking ten gevolge van natuurlijke krimp en/of netto emigratie naar andere landen binnen Europa. Zonder migratie van buiten Europa zien sommige regio's in Italië, maar ook de Algarve en het centrale deel van de regio 'Groot-Londen' ('Inner-London') hun bevolking met maar liefst dertig procent dalen. Ook binnenlandse migratie speelt een rol. Dit is bijvoorbeeld het geval in Boekarest, Mazowsze in Polen en het randgebied rond Praag. In deze regio's zorgt een binnenlands migratieoverschot voor een stijging van de bevolkingsomvang. In Parijs daarentegen is een omvangrijk binnenlands vertrek verantwoordelijk voor de negatieve bevolkingsbalans.

... en vergrijzing

De invloed van migratie strekt verder dan alleen de stijging en daling van de bevolkingsomvang. Migratie beïnvloedt ook de leeftijdsstructuur en de omvang van de potentiële beroepsbevolking. Aangezien de meeste migranten behoren tot de groep jongvolwassenen zal een emigratieoverschot het aandeel van de ouderen, en daarmee de vergrijzing, doen toenemen. Een immigratieoverschot daarentegen zal juist het aandeel van jongeren en economisch actieven doen toenemen, en daarmee een dempend effect hebben op de vergrijzing. In 90 procent van de regio's zorgt migratie van buiten Europa voor een groei van de regionale beroepsbevolking. Deze kan oplopen tot meer dan 30 procent. Een indicator die rekening houdt met de invloed van migratie op de arbeidsmarkt is de zogenoemde 'arbeidsmarkt afhankelijkheidsratio'. Deze maat is gedefinieerd als de verhouding tussen de economisch niet-actieve bevolking en de bevolking die wel actief is op de arbeidsmarkt. Voor het bepalen van de economische druk van de niet-actieve bevolking wordt zodoende niet alleen rekening gehouden met het aantal ouderen dat niet deelneemt aan het arbeidsproces, zoals bij het bepalen van de 'grijze druk' het geval is, maar ook met jongeren van 15 jaar en ouder die onderwijs volgen en met (jong)volwassenen die niet actief zijn op de arbeidsmarkt. In alle regio's zorgt migratie van buiten Europa voor een daling van de arbeidsmarkt afhankelijkheidsratio. In Oostenrijk, Zwitserland en een groot deel van het Verenigd Koninkrijk ligt de daling tussen de 10 en 20 procent. In de rest van Europa, vooral in Centraal- en Oost-Europa, is de daling (beduidend) lager. Dit betekent dat migratie van buiten Europa een gunstig effect heeft op de verhouding tussen de werkende en de niet-actieve bevolking, al varieert de grootte van het effect per regio. In de Baltische Staten en sommige regio's in Tsjechië, Roemenië en Bulgarije leidt een bescheiden migratieoverschot naar landen buiten Europa tot een lichte daling van de omvang van de beroepsbevolking. Zolang dit migratieoverschot overwegend betrekking heeft op personen die niet actief zijn op de arbeidsmarkt, zal dit het evenwicht tussen de actieve en niet-actieve bevolking niet nadelig beïnvloeden.

Meer gelijkheid of grotere verschillen?

Hoewel in termen van bevolkingsaantallen migratie in het algemeen en migratie van en naar

landen buiten Europa in het bijzonder een belangrijke invloed heeft op regionale bevolkingsontwikkelingen, is dit effect niet identiek voor alle regio's. Voor sommige regio's versterkt migratie een positieve ontwikkeling of helpt deze een negatieve ontwikkeling te temperen of om te buigen. Voor andere regio's kan migratie een negatieve ontwikkeling tot gevolg hebben of deze versterken. In het algemeen geldt dat de welvaart en de toegankelijkheid van de regio bepalen naar welke kant de balans doorslaat. Welvarende regio's, waaronder grote agglomeraties in Centraal- en Oost-Europa behoren tot de 'winnaars', terwijl perifere en armere regio's tot de 'verliezers' worden gerekend. Dit betekent dat zonder expliciet beleid migratie een sterke bijdrage zal leveren aan het vergroten van regionale verschillen.

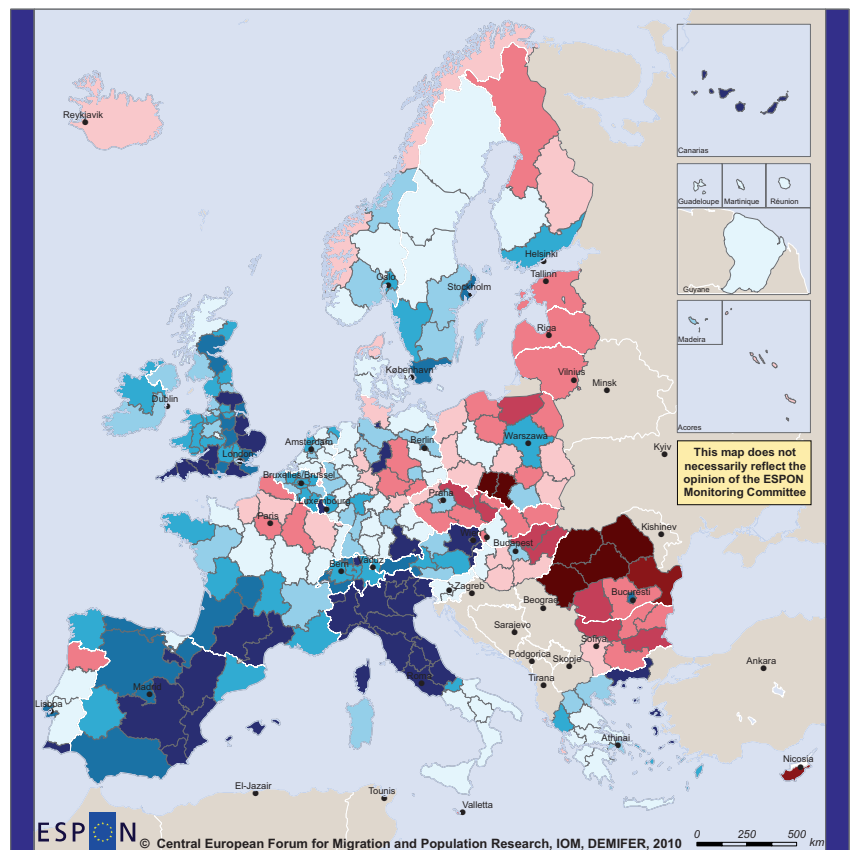
De tekst is gebaseerd op hoofdstuk 5 van het DEMIFER-rapport/deliverable D5 'Reference scenarios' geschreven door Marek Kupiszewski en Dorota Kupiszewska (IOM/CEFR)

demodata

THESSALIA (GRIEKENLAND)

Thessalia is een 'Challenge of Decline' regio in het midden van Griekenland met ruim 700.000 inwoners (6,5 procent van de totale bevolking) op een oppervlakte van 14.000 km² (11 procent van het totaal). Het gebied wordt dus gekenmerkt door leegloop. Wel zijn er grote verschillen tussen de steden en het platteland. Vooral in de twee grote steden Larisa en Volos groeit de bevolking voortdurend door zowel binnenlandse als buitenlandse migratie. In de rurale gebieden daalt de bevolking sterk, door migratie maar ook door negatieve natuurlijke groei (meer overledenen dan geboren). De buitenlandse migratie (meest Albanese) richt zich dus vooral op de steden. (DEMIFER case study Thessalia - 'Challenge of decline' poorly faced by immigration, geschreven door Minas Angelidis en Gabriella Karka (National Technical University of Athens)).

Invlod van migratie op bevolkingsgroei

Invlod van migratie op bevolkingsgroei in 2050, berekend als het verschil in bevolkingsomvang tussen het *Status Quo* en *No Migration* scenario in % van de bevolking in het *No Migration* scenario.

Verschied in bevolkingsomvang in % van het *No Migration* scenario

- 60.0 – -40.0
- 40.0 – -30.0
- 30.0 – -20.0
- 20.0 – -10.0
- 10.0 – 0.0
- 0.0 – 10.0
- 10.0 – 20.0
- 20.0 – 30.0
- 30.0 – 40.0
- 40.0 – 107.0

Regionaal niveau: NUTS 2
Bron: ESPON 2013 Database 2010
Oorspronkelijke data: Eurostat, Statistische bureaus, 2009-2010
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

De invloed van beleid op bevolkingsdynamiek

Hoewel op basis van verschillende beleidsscenario's een verschillende mate van bevolkingsgroei kan worden verwacht, zijn de verschillen in termen van vergrijzing en regionale herverdeling beperkt. Vergrijzing blijft onder alle omstandigheden de meest belangrijke demografische uitdaging en alle scenario's voorspellen een substantiële herverdeling van armere naar rijkere regio's.

Foto: Stockxchng/petercaulf

Om te onderzoeken in hoeverre verschillende beleidsmaatregelen effect hebben op regionale bevolkingsgroei en vergrijzing, zijn vier beleidsscenario's ontwikkeld (zie kader). Elk van de vier geschetste scenario's heeft een verschillende combinatie van demografische toekomstveronderstellingen. De *Growing Social Europe* (GSE-) en *Expanding Market Europe* (EME-) scenario's gaan uit van een gunstige economische ontwik-

keling. In het GSE-scenario wordt verondersteld dat een relatief sterke daling van de sterftcijfers samengaat met een relatief sterke stijging van de vruchtbaarheidscijfers. Ook de buitenlandse migratie zal significant toenemen. Voor alle componenten van bevolkingsgroei wordt verondersteld dat regionale verschillen substantieel zullen afnemen. Het EME-scenario toont de demografische ontwikkeling wanneer beleid vooral is gericht op competitie in de context van duurzame groei. In dit scenario wordt verwacht dat iets minder gunstige ontwikkelingen op het gebied van sterfte en vruchtbaarheid zullen samengaan met een grote stijging van de migratie en verder uiteenlopende regionale verschillen. Het *Limited Social Europe* (LSE-) scenario toont de consequenties van effectief cohesiebeleid in tijden van lage economische groei en toenemende milieuproblemen. In dit scenario wordt een relatief beperkte daling van de sterftcijfers verwacht, met constante vruchtbaarheidspatronen en dalende aantallen migranten. Hoewel minder regionale ongelijkheid wordt verwacht, zal deze groter zijn dan die in het GSE-scenario. Het *Challenged Market Europe* (CME-) scenario ten slotte, toont de demografische consequenties van sterk competitieve doelstellingen in tijden van lage economische groei. Vanuit demografisch perspectief is dit het minst gunstige scenario, met een beperkte daling van de sterftcijfers, dalende vruchtbaarheidscijfers, min of meer constante migratie en toegenomen regionale ongelijkheid.

Consequenties voor bevolkingsgroei

In alle vier de beleidsscenario's zal de bevolking van Europa tot 2050 ongeveer op peil blijven of toenemen. Als beleid er in slaagt om de economische crisis en milieuvraagstukken succesvol aan te pakken, kan de bevolking tot 2050 met ongeveer 20 procent toenemen (zie de tabel). In de LSE- en CME-scenario's waarbij de vruchtbaarheid laag is en de immigratie van buiten Europa beperkt blijft, zal de omvang van de bevolking in 2050 iets lager zijn dan in 2005. Ook als de problemen niet worden opgelost, zullen lagere sterftcijfers ervoor zorgen dat de daling van de bevolkingsomvang beperkt blijft. In termen van totale bevolkingsgroei zitten de grootste verschillen tussen de economisch succesvolle (GSE- en EME-) en de minder succesvolle (LSE- en CME-) scenario's. Of het beleid meer is gericht op sociale cohesie of op marktdenken maakt in dit opzicht niet veel verschil. Dit is echter een logisch gevolg van de veronderstellingen. De implicaties van de veronderstellingen in termen van natuur-

DE DEMIFER-BELEIDSSCENARIO'S

Om te onderzoeken in hoeverre verschillende beleidsmaatregelen effect hebben op regionale bevolkingsgroei en vergrijzing, zijn vier scenario's ontwikkeld. Deze scenario's houden enerzijds rekening met onzekerheid rond toekomstige economische ontwikkelingen en anderzijds met het feit dat beleidsmakers een keuze kunnen maken tussen het streven naar sociale solidariteit tussen regio's, en het leggen van nadruk op de regionale concurrentiepositie. In elk scenario worden verschillende beleidsbundels gekoppeld aan te verwachten demografische effecten. Het *Growing Social Europe* (GSE-) scenario schetst de demografische veranderingen in een toekomst waarin succesvol economisch en milieubeleid resulteert in duurzame groei en cohesiebeleid in het terugbrengen van regionale ongelijkheden. Het *Expanding Market Europe* (EME-) scenario veronderstelt duurzame groei in combinatie met een grotere concurrentie tussen de regio's en een toenemende mondialisering. Regionale ongelijkheden zullen niet verdwijnen, of zelfs groter worden. De andere twee scenario's, *Limited Social Europe* (LSE) en *Challenged Market Europe* (CME), schetsen een toekomst waarbij de grenzen van de groei in zicht zijn. Klimaatveranderingen leiden tot inkrimping van de productie met als gevolg een daling van de consumptie. Tegelijkertijd leidt het uitputten van brandstofbronnen tot toegenomen energieprijzen. Gaat het LSE-scenario uit van een sociale samenleving met een sterke publieke dienstverlening gericht op het verkleinen van regionale verschillen, in het CME-scenario staat het marktdenken centraal en vormt het oplossen van regionale ongelijkheden geen doel op zich.

lijke groei en migratiesaldo laten meer verschillen zien. De natuurlijke groei is licht positief in de GSE- en EME-scenario's en in toenemende mate negatief in de LSE- en CME-scenario's. In het migratiesaldo is positief in alle scenario's. In het EME- en GSE-scenario worden grotere immigratie-overschotten voorspeld dan in het LSE- en CME-scenario. Deze zullen ook nodig zijn om te kunnen voldoen aan de toegenomen vraag naar arbeidskrachten in het succesvolle Europa. Vooral de stijging van het migratiesaldo in het EME-scenario vereist een migratie-vriendelijker Europa, met oog voor positieve integratie van immigranten, dan momenteel het geval is.

Vergrijzing

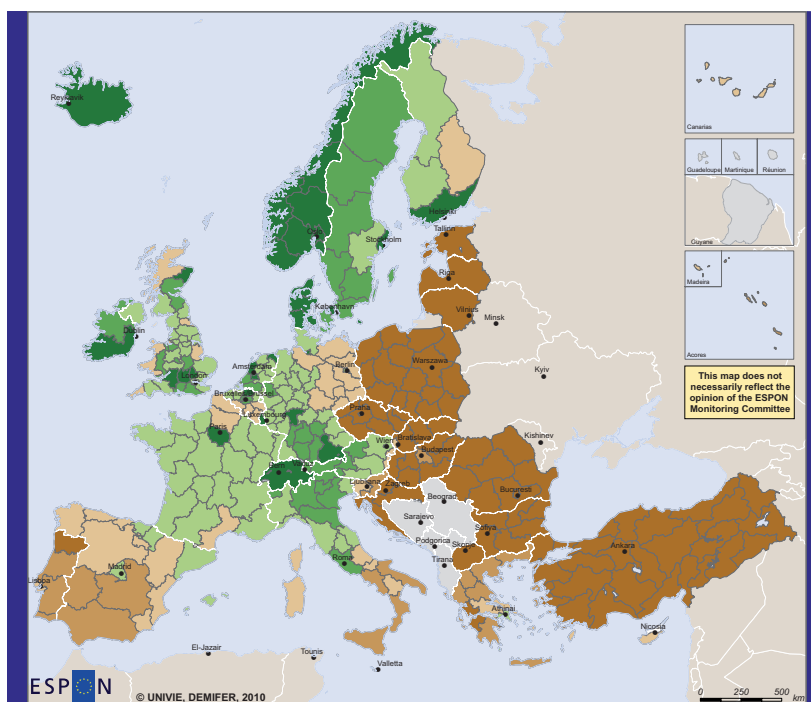
Al geruime tijd is de bevolking van Europa aan het vergrijzen. Dit is het gevolg van twee demografische transitie. Ten eerste de daling in de vruchtbaarheid die ervoor heeft gezorgd dat de bevolkingsomvang in de jongere leeftijdsgroepen sterk is teruggelopen, en ten tweede de aanhoudende daling in de sterfte die ertoe heeft geleid dat er grotere groepen ouderen langer blijven leven. Daarnaast zorgt de na-oorlogse babyboomgeneratie voor toenemende vergrijzing vanaf 2010, het jaar waarin de babyboomers de leeftijd van 65 jaar bereiken.

Hoewel de komende 45 jaar de leeftijdsverdeling van de bevolking in Europa radicaal zal veranderen, verschillen de beleidsscenario's slechts weinig in de mate waarin de vergrijzing zal toenemen. Het aandeel van de bevolking (in de leeftijdsgroep van 15-64 jaar) zal naar verwachting afnemen van 67 procent in 2005 tot 56 à 57 procent in 2050, afhankelijk van het scenario. Het aandeel van de bevolking van 65 jaar en ouder zal toenemen van 17 procent tot 29 à 32 procent. De verhouding tussen beide leeftijdsgroepen neemt in alle regio's toe. De grootste stijging en de grootste regionale verschillen worden verwacht in de economisch meest succesvolle scenario's (GSE en EME). De grootste stijging van de grijze druk wordt verwacht voor centraal en oostelijk gelegen regio's, waar een stijging van meer dan 200 procent geen uitzondering is. Tegen 2050 zal dit deel van Europa 'het land van de ouderen' zijn.

Regionale herverdeling

Voor de vergelijking van de scenario's op regionaal niveau beperken we ons tot het start- en eindjaar van de vooruitberekeningen, 2005 en 2050. Het algemene beeld is dat de meeste regio's in Centraal- en Oost-Europa, Duitsland, het noorden van Frankrijk, Noord-Scandinavië, Griekenland en Portugal, en sommige regio's in Zuid-Italië en Noord- en West-Spanje zal worden geconfronteerd met bevolkingskrimp. De grootste verschillen zijn zichtbaar in het EME-scenario waarin niet alleen de meeste regio's met sterke krimp voorkomen, maar ook de meeste regio's met een relatief hoge bevolkingsgroei. De groeiregio's zijn vooral te vinden in Zuid-Scandinavië, de Britse eilanden, Zuid-Frankrijk, Noord- en Centraal-Italië, en Zuid- en Oost-Spanje. Het GSE-scenario toont hetzelfde regionale patroon, maar dan wat vlakker. Dat wil zeggen: minder regio's met relatief grote groei of krimp. Het LSE-scenario kent de meeste krimpregio's, maar ook

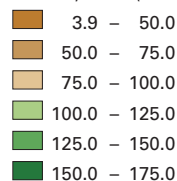
Bruto Binnenlands Product, 2005

Regionaal niveau: NUTS 2
Bron: ESPON 2013 Database 2010
Oorspronkelijke data: Eurostat, Statistische bureaus 2008-10
Data voor Noorwegen exclusief offshore industrie
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

BBP per hoofd van de bevolking
in Euro, 2005. (EU 27 = 100)

het minste aantal regio's met relatief grote krimp of groei.

Om na te gaan wat de implicaties van de scenario's zijn voor de herverdeling van de bevolking, is een vergelijking gemaakt van het percentage van de bevolking dat in 2005 en 2050 leeft in de 20 procent regio's met de laagste dan wel hoogste bevolkingsdichtheid en het Bruto Binnenlands Product (BBP) per hoofd van de bevolking gemeten in 2005. Bevolkingsdichtheid is een indicator voor de mate van verstedelijking van een regio. Het BBP per hoofd van de bevolking (zie kaart), ofwel de totale geldwaarde van alle in een land of regio geproduceerde goederen en diensten gedurende een bepaalde periode, is een indicator is voor de welvaart in de regio. Een vergelijking van de percentages van de bevolking in de laagste en

Componenten van bevolkingsgroei 2045-2050 (x 1.000)

	GSE	EME	LSE	CME
Omvang bevolking 2050	592.490	604.668	502.382	499.972
Natuurlijke groei	2.676	2.418	-8.571	-11.781
Netto migratie van buiten Europa	9.568	11.865	4.603	7.645
Omvang migratie tussen Europese landen	10.379	12.967	5.354	7.146
Omvang binnenlandse migratie	36.229	38.199	30.073	30.173
Totale groei 2045-2050	12.244	14.283	-3.968	-4.137

Omvang bevolking in 2005: 503.467

hoogste bevolkingsdichtheidsgroepen laat zien dat er slechts kleine veranderingen zijn opgetreden tussen 2005 en 2050. Voorzover er veranderingen zijn opgetreden, zijn dit kleine verliezen in de groep regio's met de laagste bevolkingsdichtheid in 2005 en kleine stijgingen in de groep regio's met de hoogste bevolkingsdichtheid. Dit betekent in het algemeen een voortzetting van het proces van urbanisatie. Kijken we naar het BBP per hoofd van de bevolking dan is de herverdeling een stuk sterker. Het percentage van de bevolking in de laagste groep wordt ongeveer gehalveerd, terwijl het percentage in de hoogste groep met acht tot negen procent toeneemt. De

scenario's tonen zodoende een substantiële herverdeling van de bevolking van de armere naar de rijkere regio's.

De tekst is gebaseerd op hoofdstuk 7 van het DEMIFER-rapport/deliverable D7 'Regional population dynamics' geschreven door Phil Rees, Peter Boden, Adam Dennett, John Stillwell, Martyna Jasińska (Universiteit van Leeds), Andries de Jong, Mark ter Veer (PBL), Marek Kupiszewski and Dorota Kupiszewska (IOM/CEFMR)

Groei beroepsbevolking loopt terug

Als de arbeidsparticipatie niet stijgt en de immigratie laag is, zal in de meeste regio's het arbeidsaanbod in de komende decennia gaan krimpen. Maar zelfs als de arbeidsparticipatie wel stijgt, zal het groeitempo van de beroepsbevolking teruglopen. In de toekomst kan de economie alleen blijven groeien als de productiviteit groeit.

Hoewel het groeitempo van de potentiële beroepsbevolking (het aantal 20-65-jarigen) is gedaald, kennen verreweg de meeste Europese landen nog een positieve groei. Ruim een kwart van de regio's wordt echter al met een daling van de potentiële beroepsbevolking geconfronteerd. In Duitsland loopt deze zelfs al in driekwart van de regio's terug. Andere regio's met een teruglopende potentiële beroepsbevolking liggen in uiteenlopende delen van Europa: Verenigd Koninkrijk, Zweden, Denemarken, Bulgarije en Hongarije. Daartegenover staat dat de potentiële beroepsbevolking in één op de zes regio's nog met meer dan één procent per jaar groeit. Deze regio's kunnen vooral worden gevonden in het oosten van Spanje, het zuiden van Frankrijk, in Ierland en in Polen. Dit zijn vooral regio's met grote steden. Veranderingen in de omvang van de potentiële beroepsbevolking hangen vooral af van de leeftijdsopbouw van de bevolking en van de migratie. Als gevolg van ontgroening is de instroom

van jongeren in de beroepsbevolking in veel regio's teruggelopen, terwijl door de vergrijzing de uitstroom van ouderen is toegenomen. Niettemin is in de helft van de regio's de instroom van jongeren nog steeds groter dan de uitstroom van ouderen en is tegelijk ook de migratie positief. Bijna alle landen kennen dergelijke regio's, alleen Duitsland en de Baltische staten niet. Een derde van de regio's heeft een grotere instroom van jongeren in de beroepsbevolking dan een uitstroom van ouderen, maar heeft wel een negatief migratie-effect. In de meeste van deze regio's is het negatieve effect van de migratie niet zo groot dat daardoor de beroepsbevolking terugloopt, maar lijkt het een kwestie van tijd tot de beroepsbevolking gaat dalen. Het gaat vooral om regio's in Polen, Slowakije en het Verenigd Koninkrijk. Een flinke minderheid, bijvoorbeeld in het Verenigd Koninkrijk, kent nu al een teruglopende beroepsbevolking door een vertrekoverschot. Daartegenover staan regio's waar de migratie positief

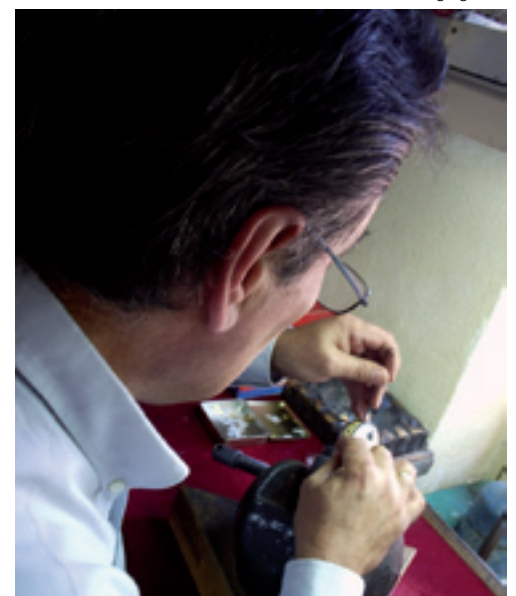
Foto: Stockxchng/celalteber

Foto: Stockxchng/ilco

Foto: Stockxchng/aguima

is en zo groot dat daardoor het verschil tussen de uitstroom van ouderen en de kleinere instroom van jongeren wordt gecompenseerd. Dit betreft overigens minder dan tien procent van de regio's, vooral in Italië en Duitsland. Duitsland kent veel meer regio's waar het positieve migratiesaldo niet voldoende is om de grote uitstroom van ouderen te compenseren.

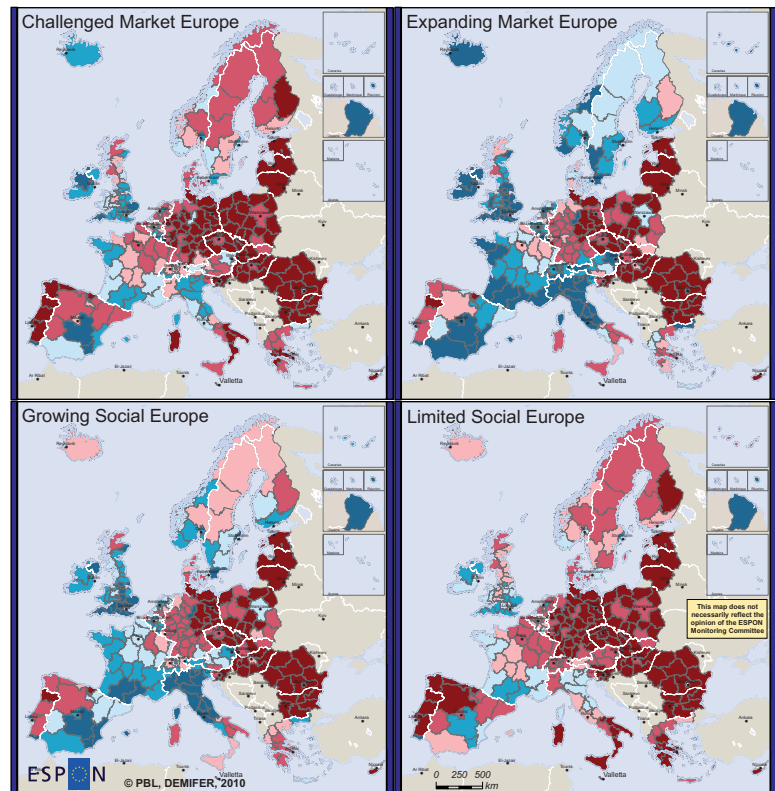
Productiviteitsgroei noodzakelijk voor economische groei

Als de arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen niet verandert, zal de omvang van het arbeidsaanbod in Europa halverwege deze eeuw 17 procent lager zijn dan nu. In 23 Europese regio's zal de beroepsbevolking zelfs meer dan halveren en slechts in een kwart van de regio's zou de beroepsbevolking tot 2050 groeien. In alle regio's zal de verhouding tussen de niet-actieve en de actieve bevolking zonder immigratie van buiten Europa hoger liggen. Immigratie heeft dus kwantitatief gezien een gunstig effect op de verhouding tussen de beroepsbevolking en de economisch niet-actieve bevolking. Alleen als de arbeidsparticipatie stijgt en als er een omvangrijke immigratie van buiten Europa is, kan de omvang van de beroepsbevolking in Europa tot 2050 groeien. Zelfs onder gunstige economische omstandigheden zal 35 tot 40 procent van de Europese regio's echter worden geconfronteerd met een daling van de omvang van de beroepsbevolking. Als het economisch klimaat ongunstig is, als de arbeidsparticipatie niet toeneemt en als de immigratie laag is, zal 55 tot 70 procent van de regio's te maken krijgen met een dalend arbeidsaanbod van minstens tien procent. In de meeste regio's in het oosten en zuiden van Europa kan dan zelfs een daling van de beroepsbevolking met 30 procent worden verwacht. Ook veel regio's in Duitsland en Oostenrijk zullen een dergelijke daling van het arbeidsaanbod meemaken. In een marktgericht scenario met hoge economische groei zou het arbeidsaanbod in veel regio's in het noorden en westen van Europa nog wel flink kunnen groeien. De tegenstelling met het oosten zal dan echter groot zijn, want daar zullen de meeste regio's met een krimpende beroepsbevolking worden geconfronteerd (zie kaart).

Foto: Stockxchng/bigevil600

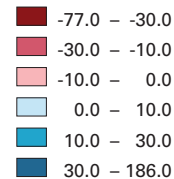
Verandering van de beroepsbevolking 2005-2050

Regionaal niveau: NUTS 2
 Bron: ESPON 2013 Database 2010
 Oorspronkelijke data: Eurostat, Statistische bureaus 2008-10
 © EuroGeographics Association for administrative boundaries

Verandering van de beroepsbevolking 2005-2050 in %

Ook al kan de beroepsbevolking nog wel toenemen als de arbeidsparticipatie stijgt, het groeitempo van de beroepsbevolking zal wel minder zijn dan in het verleden als gevolg van de vergrijzing. Dit betekent dat de economische groei in de toekomst vooral moet komen van de groei van de arbeidsproductiviteit. Als de productiviteit niet voldoende groeit, bestaat het reële risico dat het inkomen per hoofd van de bevolking zal gaan dalen.

Foto: Stockxchng/vierdrie

De tekst is gebaseerd op hoofdstuk 8 van het DEMIFER-rapport/deliverable D7 'Regional population dynamics' geschreven door Phil Rees, Peter Boden, Adam Dennett, John Stillwell, Martyna Jasińska (Universiteit van Leeds), Andries de Jong, Mark ter Veer (PBL), Marek Kupiszewski and Dorota Kupiszewska (IOM/CEFRM).

Foto: Stockxchng/sebadanon

Vergrijzing in een dynamische context

Piemonte is een duidelijk voorbeeld van een regio die zich ondanks de vergrijzing continu economisch heeft kunnen ontwikkelen. Telkens als het nodig was, bleek de economische setting in staat om migranten aan te trekken waarmee tekorten op de arbeidsmarkt gecompenseerd, en de economische en demografische vitaliteit gewaarborgd konden worden.

Foto: Stockxchng/arancia

demodata

MECKLENBURG-VORPOMMERN (DUITSLAND)

Mecklenburg-Vorpommern in het noordoosten van Duitsland is een duidelijk voorbeeld van een krimpregio en valt dan ook onder het DEMIFER type 'Challenge of Decline'. Deze voormalige Oost-Duitse regio bestaat uit 6 urbane en 12 rurale gebieden. De hoofdstad is Schwerin alhoewel Rostock de stad is met de meeste inwoners (200.000). In de periode 1990 tot 2008 daalde de omvang van de bevolking in Mecklenburg-Vorpommern met 15 procent, van 1,96 naar 1,67 miljoen. Deze daling is enerzijds het gevolg van een lage vruchtbaarheid en anderzijds van een vertrekoverschot uit binnenlandse migratie. Buitenlandse migratie speelt in deze regio slechts een bescheiden rol. Het aandeel niet-Duitsers bedraagt daarom nog geen twee procent. Daarnaast is de bevolking sterk aan het vergrijzen. Het percentage 65-plussers is sinds 1990 verdubbeld en bedraagt nu 22. Ter vergelijking: in Nederland is dit percentage momenteel 15. De prognoses voorzien in een verdere terugloop van de bevolking en een voortgaande vergrijzing, waarbij het percentage 65-plussers tot boven de 40 kan gaan stijgen. (DEMIFER case study Challenge of decline in Eastern Germany – Mecklenburg-Vorpommern, geschreven door Frank Heins (CNR/IRPPS) en Hansjörg Bucher (Bundesinstitut für Bau-, Stadt- und Raumforschung)).

De Noord-Italiaanse regio Piemonte is een voorbeeld van een *Challenge of Ageing* regio in de DEMIFER-typologie (zie kader pag. 5). Met een aandeel van de bevolking van 65 jaar en ouder van 22 procent behoort Piemonte tot één van de regio's met het grootste aandeel ouderen. Al geruime tijd wordt de regio geconfronteerd met de gevolgen van vergrijzing.

De regio Piemonte bestrijkt meer dan 24.000 km² waarvan bijna de helft bestaat uit bergen. In totaal wonen er bijna 4,5 miljoen mensen. Ongeveer 40 procent van de bevolking woont in de metropoolregio Turijn, waarvan de helft in de stad Turijn zelf. Toch is Piemonte geen mono-centrische regio. De acht provincies van Piemonte hebben elk hun eigen sociaal-economische functie, veelal gebaseerd op een specifieke industriële activiteit of landbouwproductie. Ook hebben sommige provinciale hoofdsteden nauwere banden met steden buiten Piemonte dan met Turijn, zoals Novara met Milaan of Alessandria met Genua.

In demografisch opzicht hebben de provincies van Piemonte een aantal gemeenschappelijke kenmerken. Het aandeel van de 65-plussers is meer dan 20 procent; in sommige provincies zelfs meer dan 25 procent. Alle provincies hebben een negatieve natuurlijke groei, variërend van -1 tot -7 per 1.000 inwoners, en een substantiële positieve netto buitenlandse immigratie. Vijf tot tien procent van de inwoners is van buitenlandse afkomst. Met uitzondering van de provincie Turijn hebben alle provincies ook een positieve netto binnenlandse migratie. De hoge netto immigratie

(som van alle migratiestromen) is ruimschoots voldoende om de negatieve natuurlijke groei te compenseren. Alleen in de kleine provincie Biella is dit niet het geval.

De uitdaging van vergrijzing

Piemonte is een voorloper op het gebied van vergrijzing. Al vanaf het begin van de vorige eeuw werd deze regio geconfronteerd met toenemende aantallen ouderen en lage vruchtbaarheidscijfers. Niettemin is Piemonte erin geslaagd om zich doorlopend te ontwikkelen en zijn plaats in de voorste gelederen van de Italiaanse regio's te handhaven. De economische tegenslagen in de laatste decennia van de vorige eeuw kunnen meer worden toegeschreven aan het regionale productiesysteem, dat teveel was gericht op de auto-industrie en niet snel genoeg kon innoveren, dan aan bevolkingsontwikkelingen en vergrijzing. Telkens als de regionale arbeidsmarkt werd geconfronteerd met arbeidstekorten, zowel in kwantitatief als in kwalitatief opzicht, werd migratie gestimuleerd. Aanvankelijk betrof dit migranten van binnen de regio, vanuit de bergen en de vlaktes naar de steden. In de jaren vijftig en zestig kwamen er migranten vanuit andere Italiaanse regio's, vooral vanuit het zuiden, terwijl tegenwoordig de belangrijkste migratiestromen van buiten Italië komen.

De immigratie heeft niet alleen bijgedragen aan het oplossen van tekorten op de arbeidsmarkt, maar ook aan de compensatie van de effecten van vergrijzing in het economisch en sociaal meest

ontwikkelde deel van de regio. De vestiging van jonge mensen in de regio was een directe impuls voor demografische verandering. Het beïnvloedde niet alleen per direct de verhouding tussen het aantal jongeren en ouderen, maar had vaak ook een positief effect op het aantal geboorten in de regio. De economische en demografische bijdragen van de migranten bleken van essentieel belang voor het in stand houden van de economische en demografische vitaliteit van de regio. Het is juist deze wederzijdse verbinding tussen immigratie en regionale vitaliteit die kenmerkend is voor de *Challenge of Ageing* regio's. Als de vitaliteit afneemt en/of de immigratie wordt belemmerd, zal het vermoedelijk niet lang duren eer deze regio's van een *Challenge of Ageing* regio veranderen in een *Challenge of Decline* regio.

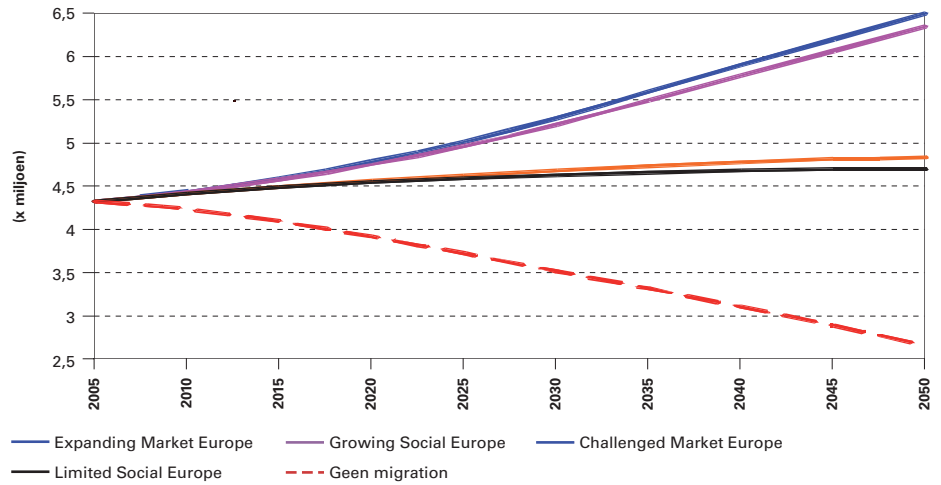
Verskillende toekomstperspectieven

Demografische toekomstverkenningen zijn de resultante van de veronderstellingen over de onderliggende componenten van bevolkingsgroei. Als verschillende componenten zich in tegengestelde richting ontwikkelen, kunnen verschillende veronderstellingen zeer uiteenlopende verkenningen opleveren. Dit is ook het geval voor de DEMIFER-scenario's voor de regio Piemonte (zie kader pag. 8). Een vergelijking van de vier beleidsscenario's met de vooruitberekening van de huidige situatie waarbij migratiestromen zijn stopgezet toont duidelijk het belang van migratie (zie figuur). Zonder migratie zal de bevolking van Piemonte in rap tempo afnemen. In de beleidsscenario's die uitgaan van lage economische groei daarentegen zal de bevolking nog licht toenemen. De scenario's die uitgaan van economisch gunstige ontwikkelingen voorspellen een zeer sterke bevolkingsgroei. Hoewel het moeilijk is voor te stellen dat de bevolking daadwerkelijk sterk zal groeien, tonen deze resultaten aan dat de enorme immigratiestromen die met deze scenario's gepaard gaan, geen oplossing bieden voor de vergrijzing. Loopt de verhouding tussen het aantal 65-plussers en de potentiële beroepsbevolking in het LSE-scenario op van 35 procent in 2005 tot 60 procent in 2050, volgens het EME-scenario met de grootste aantallen immigranten is dit in 2050 nog altijd 50 procent.

Het belang van integratie

Hoewel migratie essentieel is voor de economische en demografische vitaliteit van Piemonte, wil dit niet zeggen dat de vestiging van migranten in de regio probleemloos verloopt. Zowel vanuit praktisch als vanuit cultureel oogpunt was dit nooit gemakkelijk. Voor grote groepen meer recente immigranten uit ontwikkelingslanden en de armere EU-lidstaten in Centraal en Oost-Europa is dit zeker niet eenvoudig. In veel gevallen laten de omstandigheden waarin de immigranten leven te wensen over en is het werk van de migranten beneden het niveau dat past bij hun opleiding en capaciteiten. Hoewel door succesvol economisch en migratiebeleid op korte termijn de komst van grote groepen migranten voordelig kan zijn voor de regionale economie, is daarnaast succesvol integratiebeleid nodig om op langere termijn de sociale cohesie binnen de regio te kunnen waarborgen.

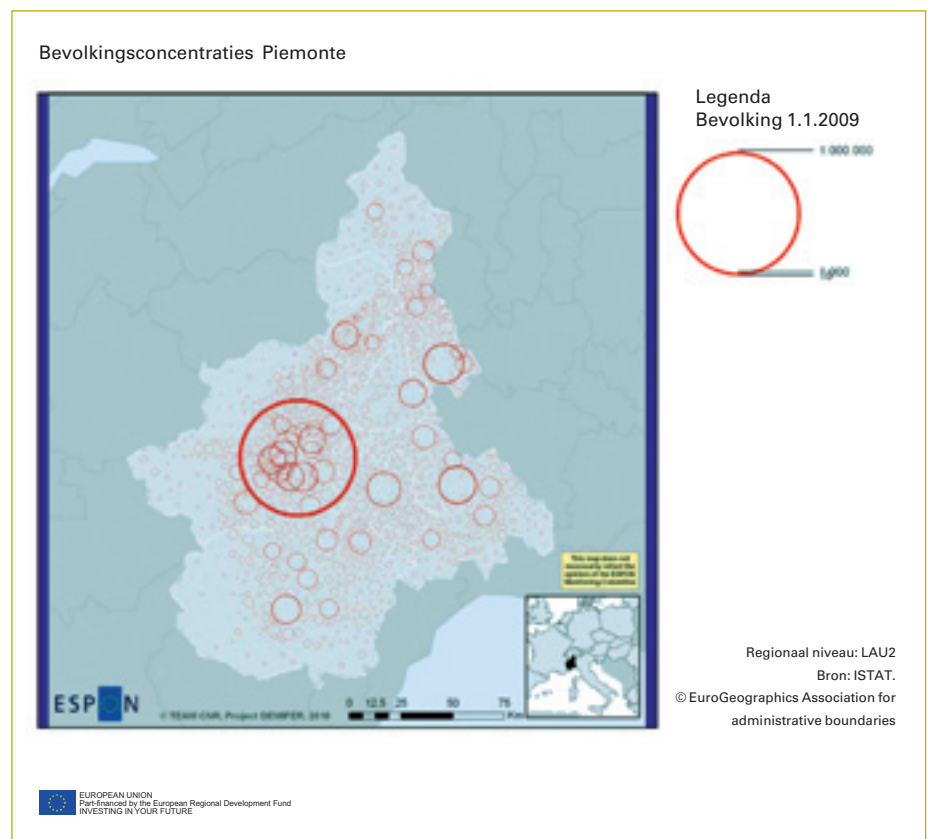
Bevolkingstrends in Piemonte; DEMIFER scenario's: 2005-2050

Percentage 65-plussers in Piemonte; DEMIFER-scenario's

	GSE	LSE	EME	CME
2005	22.2	22.2	22.2	22.2
2010	22.2	22.4	22.2	22.4
2015	22.8	23.1	22.7	23.1
2020	23.0	23.7	22.9	23.6
2025	23.6	24.7	23.3	24.6
2030	24.7	26.6	24.4	26.3
2035	26.4	29.2	25.9	28.8
2040	28.0	31.7	27.5	31.2
2045	29.0	33.5	28.5	32.9
2050	29.6	34.5	29.2	34.1

De tekst is gebaseerd op hoofdstuk 4 van het DEMIFER-rapport/deliverable D12 'Case Studies' gecoördineerd door Frank Heins (CNR/IRPPS); case study voor Piemonte geschreven door Guiseppa Gesano (CNR/IRPPS).

Een magneet voor bevolkingsgroei

Als één van de centra van de wereldeconomie heeft Londen een grote aantrekkingskracht op migranten. Als gevolg hiervan heeft de bevolking van Londen een etnisch zeer diverse samenstelling. De verschillende demografische scenario's tonen ook voor de komende decennia een omvangrijke groei.

De regio Groot-Londen, waarvan de grenzen vaak gelijk worden gesteld aan die van de stad Londen, is opgesplitst in verschillende deelgemeenten. De gemeenten in het centrale deel van de regio vormen samen de regio 'Inner London', terwijl de buitenste ring 'Outer London' wordt genoemd.

Zowel Inner als Outer London zijn voorbeelden van *Family Potentials* regio's in de DEMIFER-typologie. Kenmerkend voor dit type regio is de relatief jonge beroepsbevolking en het lage aandeel 65-plussers. Tegelijkertijd nemen Inner en Outer London een unieke positie in als onderdeel van een wereldstad. Met een totaal van ongeveer 7,5 miljoen mensen, waarvan 3 miljoen in het centrale deel, is Londen de stad met de meeste inwoners van de Europese Unie. De metropoolregio Londen strekt zich nog ver uit buiten de grenzen van Groot-Londen en heeft naar schatting een totale bevolking van 12,5 miljoen inwoners. De 'city of London' daarentegen - de historische en financiële stadskern van Londen die deel uitmaakt van Inner London - is slechts 2,6 km² groot en heeft minder dan 10.000 inwoners.

Sinds 2001 is de bevolking van zowel Inner als Outer London gegroeid met ongeveer 200.000 personen, in totaal met 400.000 mensen. Door een lichte daling in het aantal overledenen en een stijging van het aantal geboorten is in beide regio's de natuurlijke groei (geboorte minus sterfte) van jaar op jaar toegenomen. De vruchtbaarheidscijfers zijn het hoogst in deelgemeenten met een omvangrijke etnische bevolking. Recente schattingen geven aan dat iets meer dan de helft van het aantal geboorten in Londen kan worden toegeschreven aan moeders die niet in het Verenigd Koninkrijk zijn geboren. Ook de sterfte verschilt per deelgemeente, waarbij de meer welvarende gemeenten een hogere levensverwachting laten zien. De netto migratie was licht negatief. Het grote vestigingsoverschot als gevolg van buitenlandse migratie was niet groot genoeg om het vertrekoverschot als gevolg van binnenlandse migratie te kunnen compenseren.

Ondanks verschillende toekomstvisies met betrekking tot economische ontwikkelingen en sociale solidariteit, leiden alle DEMIFER-scenario's tot een verdere groei van Londen.

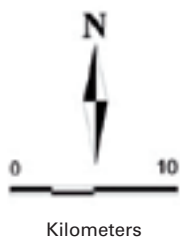
De rol van migratie

In het afgelopen decennium vertrokken jaarlijks meer migranten vanuit Londen naar de rest van het Verenigd Koninkrijk dan andersom, waarbij Inner London het grootste vertrekoverschot heeft. Als we kijken naar migratie tussen de gemeenten binnen Londen en tussen Londen en gebieden erbuiten, dan zien we duidelijk verschillende patronen voor Inner en Outer London (zie de kaartjes). Terwijl op één na alle gemeenten van Inner London inwoners verliezen ten gevolge van migratie naar Outer London behoren bijna alle gemeenten van Outer London tot de netto winnaars. Voor migratie van en naar de rest van het

Netto migratie tussen gemeenten in Groot-Londen, 2008

Netto migratie tussen Londen en de rest van het Verenigd Koninkrijk, 2008

Netto migratie per 1.000 inwoners

- 15 tot 25
- 7.5 tot 15
- 0 tot 7.5
- 7.5 tot 0
- 15 tot -7.5
- 25 tot -15

Verenigd Koninkrijk is het patroon vrijwel omgekeerd. De binnenlandse migratie zorgt dus voor een aanhoudende herverdeling van de bevolking. De instroom in Londen wordt vooral gekenmerkt door de komst van jonge werkzoekenden. De vertrekkers uit de regio zijn in het bijzonder (jonge) gezinnen, zowel van Inner London naar Outer London als van Outer London naar de rest van het Verenigd Koninkrijk.

De omvangrijke netto buitenlandse migratie maakt Londen tot één van de meest divers samengestelde bevolkingen van de wereld. Door de wisselwerking van binnenlandse en buitenlandse migratie blijft deze diversiteit zich in gestaag tempo ontwikkelen. Verschillende etnische groepen tonen een verschillend migratiepatroon. Dit leidt enerzijds tot een grotere concentratie van de blanke bevolking in de suburbane gebieden van Londen en anderzijds tot deconcentratie van verschillende etnische groepen, doordat deze bevolkingsgroepen veelal gebieden met een hoog aandeel van hun eigen etnische groep verlaten om zich te vestigen in gebieden waar hun eigen groep (nog) niet sterk is vertegenwoordigd.

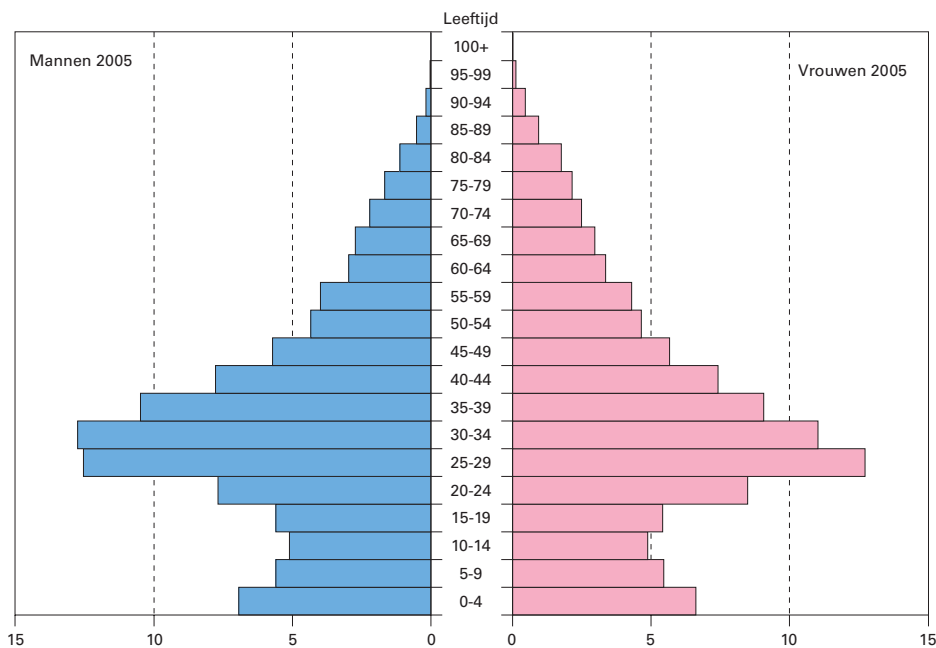
Vanwege het grote aandeel van migranten in de bevolking is het niet verwonderlijk dat de leeftijdsverdeling van de bevolking van vooral Inner London, maar ook van Outer London, grote overeenkomsten vertoont met het leeftijdsprofiel van migranten: steeds kleiner wordende aandelen jongeren tot aan de leeftijd van 15 jaar, gevolgd door een snelle stijging tot de leeftijd van 25 jaar voor vrouwen en 30 jaar voor mannen, waarna de bevolkingsaandelen weer snel afnemen tot de leeftijd van 50 jaar. Dit patroon wijkt duidelijk af van het patroon van het Verenigd Koninkrijk als geheel waarbij de leeftijdsgroepen 35-39 jaar en 40-44 jaar het meest omvangrijk zijn, met licht in omvang afnemende bevolkingsgroepen erboven en eronder (zie de leeftijds piramides).

De uitdaging van bevolkingsgroei

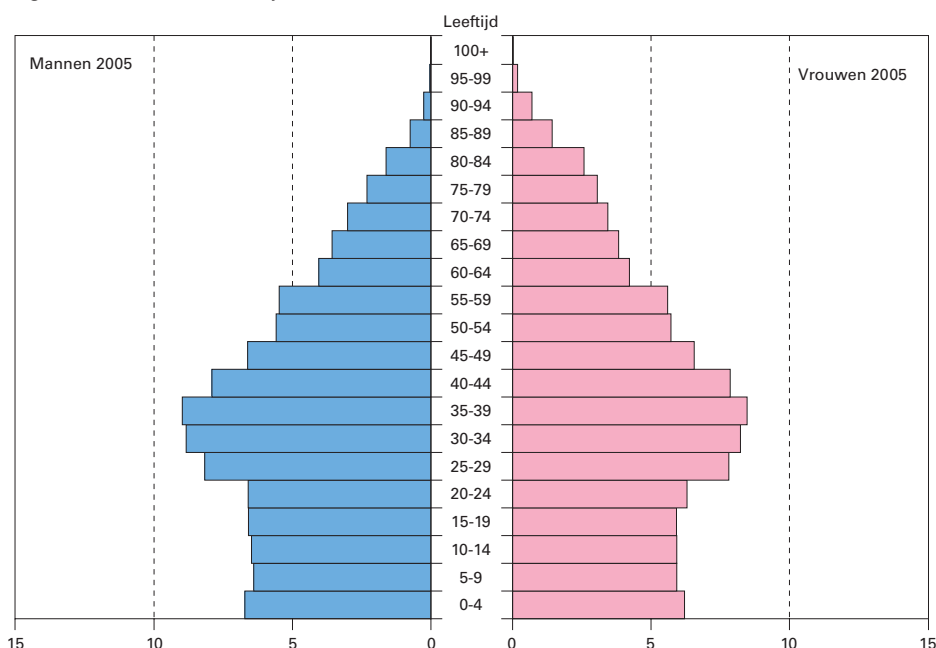
Met een bijdrage van 20 procent aan het Bruto Nationaal Inkomen is Londen de motor van de economie van het Verenigd Koninkrijk. Mede door de economische recessie is in de laatste jaren de omvang van zowel de binnenlandse als de buitenlandse migratie afgenomen. Nu de economie langzaam aan het herstellen is, zal de migratie naar verwachting ook weer toenemen. In de komende decennia zal Londen een sterke economische concurrentiepositie blijven innemen, zowel in het Verenigd Koninkrijk als in Europa en daarbuiten. Als één van de centra van de wereld-economie zal Londen een grote aantrekkingskracht op migranten blijven houden. De snelheid van en de mate waarin de migratiestromen zullen toenemen, zal bepalend zijn voor de omvang van de groei en de diversiteit van de samenstelling van de bevolking van Londen. Uiteraard zal de ontwikkeling in de migratiestromen ook afhangen van migratiebeleid, in het bijzonder ten aanzien van immigratie vanuit landen van buiten Europa.

De tekst is gebaseerd op hoofdstuk 4 van het DEMIFER-rapport/deliverable D12 'Case Studies' gecoördineerd door Frank Heins (CNR/IRPPS); case study voor Londen geschreven door Phil Rees, John Stillwell, Peter Boden en Adam Dennett (Universiteit van Leeds).

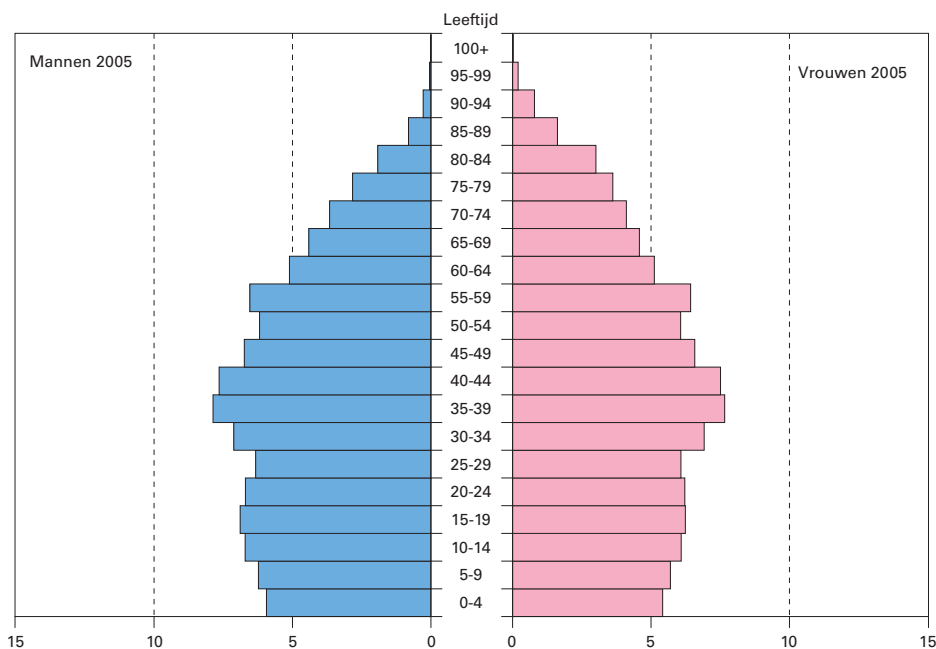
Figuur 1. Inner London, leeftijdsstructuur 2005

Figuur 2. Outer London, leeftijdsstructuur 2005

Figuur 3. Verenigd Koninkrijk, leeftijdsstructuur 2005

Is bevolkingsbeleid effectief?

Bevolkingsontwikkeling is niet slechts het resultaat van demografische transitie. Hoe de bevolking in een bepaalde regio zich ontwikkelt, hangt nauw samen met de economische context van de regio en het tijdperk waarin de demografische transitie plaatsvindt. Zo krijgen jonge mannen en vrouwen doorgaans minder kinderen in tijden waarin zij weinig vertrouwen in de toekomst hebben omdat de economische omstandigheden slecht zijn. Verder geldt in het algemeen dat rijkere regio's aantrekkelijker zijn voor migranten dan armere regio's. Ook hebben veranderingen op het gebied van globalisering en de komst van internet in de afgelopen decennia grote gevolgen gehad. Waar tot voor kort migratie en het verhogen van de arbeidsparticipatie voor de hand liggende antwoorden waren op een tekort op de arbeidsmarkt, is tegenwoordig het uitbesteden van activiteiten naar andere landen een gangbaar alternatief. Daarnaast zijn mensen steeds mobieler geworden, zowel internationaal als interregionaal, wat niet alleen gevolgen heeft voor de omvang, maar ook voor de samenstelling van de bevolking in de verschillende regio's.

Als de huidige demografische ontwikkelingen zich voortzetten zal in de meeste Europese regio's de omvang van de beroepsbevolking terug gaan lopen. Bovendien zullen de verschillen groter worden tussen arme en rijke regio's, evenals tussen centraal en meer perifeer gelegen regio's. Beleidsmakers kunnen deze ontwikkelingen als gegeven beschouwen en beleid ontwikkelen om de negatieve gevolgen van deze ontwikkelingen zoveel mogelijk te beperken. Ze kunnen echter ook proberen om de demografische ontwikkelingen te beïnvloeden, bijvoorbeeld door beleid te ontwikkelen om de vruchtbaarheid te verhogen in regio's met een lage vruchtbaarheid of om migratie naar krimpregio's te stimuleren. Dit kan echter niet zonder rekening te houden met de economische context. Beleid gericht op het verhogen van de vruchtbaarheid is op zich al een lastige opgave maar zal in bepaalde regio's alleen werken als de economische perspectieven in die regio verbeteren. Bovendien geldt dat zelfs al zou een geboortebestemmend beleid effectief zijn, dit de eerstkomende twee decennia nog geen invloed zal hebben op de groei van de beroepsbevolking. Op de langere termijn zal het alleen effect hebben als jongeren niet uit de regio wegtrekken. Beleid dat beoogt de arbeidsmobiliteit naar andere regio's en andere landen te verhogen, kan ertoe leiden dat verschillen tussen regio's en landen worden vergroot in plaats van verkleind. Weliswaar kan grotere arbeidsmobiliteit de werkloosheid in armere regio's verkleinen, maar wanneer het vooral de goed geschoolde jongeren zijn die vertrekken, zal het negatieve gevolgen hebben voor de groei, kwaliteit en leeftijdsamenstelling van de beroepsbevolking in die armere regio's. De richting van migratiestromen kan alleen worden beïnvloed als de leef- en werkcondities in armere regio's verbeteren, dat wil zeggen als de kwaliteit en beschikbaarheid van banen, scholen,

woningen, voorzieningen en het leefmilieu worden bevorderd. In krimpregio's blijkt het echter juist moeilijk om die voorzieningen op peil te houden.

In de vier DEMIFER-scenario's (zie kader pag. 8) is onderzocht in hoeverre verschillende beleidsmaatregelen effect hebben op regionale bevolkingsgroei en vergrijzing. Hierbij is zowel rekening gehouden met de onzekerheid rond economische groei als met verschillende beleidsalternatieven gericht op enerzijds het stimuleren van de marktwerking en anderzijds het verkleinen van regionale verschillen. Hoewel de scenario's een uiteenlopende mate van groei laten zien, zijn de verschillen tussen de scenario's in termen van vergrijzing en regionale herverdeling van de bevolking beperkt. Vergrijzing blijft onder alle omstandigheden de meest belangrijke demografische uitdaging en alle scenario's voorspellen een substantiële herverdeling van armere naar rijkere regio's. Dit sluit aan bij de huidige tendens van globalisering en lokalisatie. Globalisering kan als effect hebben dat er een zekere mate van convergentie tussen landen gaat optreden, doordat de economische activiteit zich uitbreidt naar de armere landen. Lokalisatie kan ertoe leiden dat regio's binnen een land juist grotere verschillen gaan vertonen, door het groeiende belang van stedelijke netwerken. Het is dan ook niet zozeer de vraag of vergrijzing en krimp vallen tegen te gaan, maar meer hoe beleid het best kan worden ingezet om de overgang van de traditionele demografisch jonge industriële samenleving naar een kennisintensieve, maar verouderende dienstenmaatschappij zo succesvol mogelijk te laten verlopen.

De tekst is mede gebaseerd op hoofdstuk 10 van het DEMIFER-rapport/deliverable D9 'Report on policy implications' geschreven door Lisa Van Well (Nordregio).

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en beoogt de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken te bevorderen. Inlichtingen over toezending van kopij kunnen worden ingewonnen bij de redactie

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding is toegestaan. Toezending van bewijs-exemplaren wordt op prijs gesteld.

Het NIDI is een instituut van de KNAW dat zich bezighoudt met onderzoek naar ontwikkelingen in de omvang en samenstelling van de bevolking

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry Bronsema, eindredacteur drs. Joop de Beer drs. Gijs Beets dr. Luc Bonneux drs. Jeannette Schoorl
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	demos.nidi.nl
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	Nadorp Druk b.v., Poeldijk

demodata

ÖRESUND LINK

Sinds 2000 zijn Zweden en Denemarken direct met elkaar verbonden door de Öresund Link, een brug en een tunnel tussen Kopenhagen en Malmö. Het aantal dagelijkse grensoverschrijdingen is hierdoor enorm toegenomen. Vanwege economische redenen (goedkopere huizen, goedkope levensonderhoud, etc.) alsook landschappelijke redenen is een groot aantal Denen verhuisd naar Skåne län, het gebied rond Malmö in Zweden, veelal met behoud van hun baan in Kopenhagen. Verhuisbewegingen in tegengestelde richting zijn veel schaarser. Begin 2009 had meer dan een kwart van alle buitenlanders in Skåne län de Deense nationaliteit terwijl aan de andere kant in Danish Zealand het aandeel Zweden onder de buitenlanders aldaar slechts vijf procent bedroeg. (DEMIFER case study Sydsverige – 'Euro standard' in a crossborder region, geschreven door Giuseppe Gesano (CNR/IRPPS)).